ڕۆژوو

ڕۆژوو بە وازهێنان و خۆگرتن ئەوترێ خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَٰنِ صَوْمًا﴾ (مریم/٢٦). واتە: من لەسەر خۆم نەزەر كردووە كە بێدەنگ بم و قسە نەكەم بۆ خوای بە بەزەیی.

بەڵام ڕۆژوو لێرەدا مەبەست خۆگرتنەوەیە لە خواردەمەنی و خواردنەوەو ئەو شتانەی ڕۆژوویان پێ ئەشكێت لە طلوعی فەجرەوە هەتا خۆرئاوا بوون لە گەڵ نییەت هێناندا.

(فضل)ی ڕۆژوو:

١- لە ئەبوهورەیرەوە هاتووە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (قَالَ اللهُ عَزَّوَجَل: كُلُّ عَمَلِ ابنِ آدَمَ لَهُ إلا الصِّيَامَ، فَإنَّهُ لِي وَأنَا أجزِي بِهِ، وَالصِّيَامُ جُنَّةٌ فَإذَا كَانَ يَومُ صَومِ أحَدِكُم فَلا يَرفُث ولا يَصخَب وَلا يَجهَل، فَإن شَاتَمَهُ أحَدٌ أو قَاتَلَهُ فَليَقُل: إنِّي صَائِمٌ، مَرَّتَينِ، وَالَّذي نَفسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَخَلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أطيَبُ عِندَ اللهِ يَومَ القِيَامَةِ مِن رِيحِ المِسكِ؛ وَلِلصَائِمِ فَرحَتَانِ يَفرَحُهُمَا: إذَا أفطَرَفَرِحَ بِفِطرِهِ، وَإذَا لَقِيَ رَبَّهُ فَرِحَ بِصَومِهِ). (رواه أحمد ومسلم والنسائي).

واتە: خوای گەورە و بەدەسەڵات ئەفەرمووێت: ئادەمیزاد هەموو كردەوە چاكەكانی بۆ خۆیەتی جگە لە ڕۆژوو كە بۆ منەو هەر خۆم پاداشتی ئەدەمەوە، وە ڕۆژوو قەڵغانی گوناحە، جا ئەگەر هەركەسێك بەڕۆژوو بوو با قسەی ناشیرین و هاوار هاوار نەكات و نەزانی نەكات بەرامبەر بە خەڵك، وە ئەگەر كەسێك جوێنی پێدا یا شەڕی لەگەڵدا كرد دوو جار بڵێت: من بەڕۆژووم، بەو زاتەی گیانی محمدی بە دەستە بۆنی دەمی ڕۆژووان لە ڕۆژی دواییدا لای خوا لە بۆنی میسك خۆشترە. وە بۆ ڕۆژووان دوو خۆشی هەیە دڵیان پێ خۆش ئەكات، یەكەمیان: كاتێ ڕۆژووەكەی ئەشكێنێت دڵ خۆش ئەبێت، وە دووەمیان: كاتێ ئەگات بە خوا دڵ خۆشە بەڕۆژووەكەی كە فەرمانی خوای بەجێ هێناوە.

٢- وە لە ڕیوایەتی بوخاری و ئەبوداود هاتووە ئەفەرموێت: (الصِّيَامُ جُنَّةٌ فَإذَا كَانَ أحَدُكُم صَائِماً فَلا يَرفُث ولا يَجهَل، فَإنِ امرُؤٌ قَاتَلَهُ أو شَاتَمَهُ فَليَقُل: إنِّي صَائِمٌ مَرَّتَينِ، وَالَّذِي نَفسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَخَلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أطيَبُ عِندَ اللهِ مِن رِيحِ المِسكِ، يَترُكُ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ وَشَهوَتَهُ مِن أجلِي؛ الصِّيَامُ لِي وَأنَا أجزِي بِهِ، وَالحَسَنَةُ بِعَشرِ أمثَالِهَا). واتە: ڕۆژوو قەڵغانە لە گوناح جا ئەگەر هەركەسێك بەڕۆژوو بوو، با قسەی خراپ نەكات و نەزانی نەكات بەرامبەركەس، وە ئەگەر كەسێكیش شەڕی پێ فرۆشت یا قسەی پێ ووت دوو جار بڵێت: من بەڕۆژووم، بەو زاتەی گیانی محمدی بە دەستە بۆنی دەمی ڕۆژووان لای خوا لە بۆنی میسك خۆشترە، چونكە ئەو كەسە خواردن و خواردنەوەو ئارەزووەكانی لەبەر من واز لێ ئەهێنێت، ڕۆژوو بۆ منەو من پاداشتی ئەدەمەوە، وە كردنی چاكە بە دەقات پاداشتی خاوەنی ئەدرێتەوە.

٣- لە عبد الله كوڕی عەمرەوە خوایان لێ ڕازی بێت هاتووە كە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (الصِّيَامُ والقُرآنُ يَشفَعَانِ لِلعَبدِ يَومَ القِيَامَةِ، يَقُولُ الصِّيَامُ: أي رَبِّ مَنَعتُهُ الطَّعَامَ وَالشَّهوَاتِ بِالنَّهَارِ فَشَفِّعنِي فِيهِ. وَيَقُولُ القُرآنُ: مَنَعتُهُ النَّومَ بِاللَّيلِ، فَشَفِّعنِي فِيهِ فَيَشفَعَانِ) (رواه أحمد بسند صحيح)[1]. واتە: ڕۆژوو قورئان لە ڕۆژی دواییدا تكا كاری بەندەكانی خوان. ڕۆژوو

([1]) شێخ ئەلبانی لە دوای لێكۆڵینەوە دەفەرموێت: ئیسنادەكەی لە ڕێگای ترەوە حەسەنە بەڵام ئیسنادەكەی ئەحمەد زەعیفە. والله أعلم.

ئەڵێت: ئەی پەروەدگار من نەم هێشتووە بە ڕۆژ خواردن بخوات و ئارەزوەکانی بەجێ بگەیەنێت، خوایە تکات لێ ئەکەم لێی ببورەو تکاکەم وەربگرە، وە قوڕئان ئەڵێت: ئەی پەروەردگار من نەم هێشتووە بە شەو بخەوێت، تکات لێ ئەکەم لێی ببورەو تکاکەم وەربگرە، خوای گەورە تکای هەردووکیان وەرئەگرێت.

٤- لە ئەبوئومامەوە ﷺ هاتووە ووتویەتی: چوومە لای پێغەمبەر ﷺ ووتم: فێری کردنی کارێکم بکە بەرەو بەهەشتم بەرێت فەرمووی: (عَلَيكَ بِالصَّومِ فَإنَّهُ لاعَدلَ لَهُ، ثُمَّ أتَيتُهُ الثَّانِيَةَ فَقَالَ: عَلَيكَ بِالصِّيَامِ) (رواه أحمد والنسائي والحاكم وصححه). واتە: بەڕۆژووگرتنەوە خەریك بە چونکە ڕۆژوو لە چاکیدا بێوێنەیە. ئەڵێت: دووبارە چوومەوە بۆ لای هەر فەرموویەوە: بەڕۆژووگرتنەوە خەریك بە.

٥- لە ئەبوسەعیدی خودریەوە ﷺ هاتووە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (لايَصُومُ عَبدٌ يَوماً فِي سَبِيلِ اللهِ إلا بَاعَدَ اللهُ بِذَلِكَ اليَومِ النَّارَ عَن وَجهِهِ سَبعِينَ خَرِيفاً) (رواه الجماعة إلا أباداود). واتە: کەسێك لەبەر خوا ڕۆژێك بەڕۆژوو بێت خوا بۆ ماوەی حەفتا ساڵ ڕێگا لەبەر ئەوکارەی ئاگری دۆزەخ لە ڕووی دوور ئەخاتەوە.

٦- لە سەهلی کوڕی سەعدەوە هاتووە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (إنَّ لِلجَنَّةِ بَاباً يُقَالُ لَهُ: الرَّيَّانُ، يُقَالُ يَومَ القِيَامَةِ: أينَ الصَّائِمُونَ؟ فَإذَا دَخَلَ آخِرُهُم أُغلِقَ ذَلِكَ البَابُ) (رواه البخاري ومسلم). واتە: لە بەهەشتدا دەرگایەك هەیە پێی ئەڵێن: ڕەییان، لە ڕۆژی دواییدا ئەڵێن: ڕۆژووانەکان لە کوێن؟ ئەوانیش کۆ ئەبنەوە کاتێ هەموویان لەو دەرگایەوە چوونە ژورەوە ئەو دەرگایە دائەخرێت.

بەشەکانی ڕۆژوو:

ڕۆژوو دوو بەشە: فەڕزو سوننەت. وە ڕۆژووی فەرز ئەکرێت بە سێ بەشەوە:

١- ڕۆژووی مانگی ڕەمەزان.

٢- ڕۆژووی کەفارەت.

٣- ڕۆژووی نەزر.

لێرەدا تەنها باسی مانگی ڕەمەزانو ڕۆژووی سوننەت ئەکەین، وە بەشەکانی تری لە شوێنی خۆیدا باس ئەکەین.

ڕۆژووی مانگی رەمەزان

حوکمی ڕۆژووی ڕەمەزان:

ڕۆژووی مانگی ڕەمەزان واجبە بەپێی قوڕئان و سوننەت و ئیجماع. بەپێی قوڕئان ئەم فەرمایشتانەی خوای گەورەیە:

فەرموویەتی: ﴿شَهۡرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِیٓ أُنزِلَ فِیهِ ٱلۡقُرۡءَانُ هُدࣰى لِّلنَّاسِ وَبَیِّنَـٰتࣲ مِّنَ ٱلۡهُدَىٰ وَٱلۡفُرۡقَانِۚ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ ٱلشَّهۡرَ فَلۡیَصُمۡهُۖ﴾ (البقرة/١٨٣). واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە ڕۆژووتان لەسەر نووسراوە -واجب کراوە- وەك چۆن لەسەر ئەوانەی پێش ئێوە نووسراوە، بەڵکو لە خوا بترسن و خۆتان بپارێزن.

وە هەروەها فەرموویەتی: ﴿شَهۡرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِيٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلۡقُرۡءَانُ هُدٗى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَٰتٖ مِّنَ ٱلۡهُدَىٰ وَٱلۡفُرۡقَانِۚ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ ٱلشَّهۡرَ فَلۡيَصُمۡهُۖ﴾ (البقرة/١٨٥). واتە: مانگی ڕەمەزان ئەو مانگەیە کە قورئانی تێدا نێرراوەتە خوارەوە، کە هۆیەکە بۆ ئەوەی خەڵك ڕێی ڕاستی پێ بدۆزنەوە، وە ڕۆشن کەرەوەی ئەو ڕێ ڕاستەیەو جیاکەرەوەی ڕاست و ناڕاستە، جا هەرکەس لە ئێوە هاتنی مانگی ڕەمەزانی بینی با ئەو مانگە بەڕۆژوو بێت.

بەڵام بەپێی سوننەت ئەو فەرموودەیەی پێغەمبەرە ﷺ کە فەرموویەتی: (بُنِيَ الإسلامُ على خَمسٍ: شَهَادَةِ أن لا إلَـهَ إلا اللهُ، وَأنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ، وَإقَامِ الصَّلاةِ وَإيتَاءِ الزَّكَاةِ وَصِيَامِ رَمَضَانَ وَحَجِّ البَيتِ). واتە: ئیسلام لە پێنج شت پێك هاتووە: شەهادەتی لا إله إلا الله محمد رسول الله، ونوێژکردن، و زەکات دان، و گرتنی ڕۆژووی مانگی ڕەمەزان، و حەج کردن.

وە لە حەدیسی طەلحەی کوڕی (عبیدالله)دا هاتووە کە پیاوێك لە پێغەمبەری ﷺ پرسی ووتی: ئەی نێرراوی خوا، پێم بڵێ خوا چ ڕۆژوویەکی لەسەرم فەرز کردووە؟ فەرمووی: مانگی ڕەمەزان . کابرا ووتی: ئایا لەوە زیاترم لەسەرە؟ فەرمووی: نە، مەگەر سوننەت بکەیت.

وە ئوممەتی ئیسلامی ئیجماعیان لەسەر واجبێتی مانگی ڕەمەزان کردوو، و لەسەر ئەوەش کە ڕۆژوو یەکێکە لە ڕوکنەکانی ئیسلام کە بە زەرورەت لە دیندا زاندراوە، و ئەو کەسەی ئینکاری بکات کافرەو لە دین هەڵگەڕاوەیە، وە لە ڕۆژی دوو شەنبە دووی شەعبانی ساڵی دووی هیجریدا واجب کراوە.

(فضل)ی مانگی ڕەمەزان، و (فضل) ی کردنی کاری خێر تێیدا :

١- لە ئەبوهوڕەیرەوە هاتووە کە پێغەمبەر ﷺ - کاتێ مانگی ڕەمەزان هات - فەرمووی: (قَد جَاءَكُم شَهرٌ مُبَارَكٌ، إفتَرَضَ اللهُ عَلَيكُم صِيَامَهُ، تُفتَحُ فِيهِ أبوَابُ الجَنَّةِ وَتُغلَقُ فِيهِ أبوَابُ الجَحِيمِ وَتُغَلُّ فِيهِ الشَّيَاطِينُ، فِيهِ لَيلَةٌ خَيرٌ مِن ألفِ شَهرٍ، مَن حُرِمَ خَيرَهَا فَقَد حُرِمَ) (رواه أحمد والنسائي والبيهقي)[٢]. واتە: وا مانگێکی پیرۆزتان بۆ هاتە پێش، خوا فەرزی کردووە لەسەرتان ئەو مانگە بەڕۆژوو بن، لەم مانگەدا دەرگاکانی بەهەشت ئاواڵە ئەبن و دەرگاکانی دۆزەخ دائەخرێن و شەیتانەکان کۆت و بەند ئەکرێن، شەوێکی تێدایە خواپەرستی تێیدا لە خوا پەرەستی هەزار مانگ خێرترە، جا هەرکەس لە خێری ئەو شەوە بێ بەش بێت ئەوە بەڕاستی بێبەشە.

٢- لە عەرفەجەوە هاتووە ووتویەتی: لای عوقبەی کوڕی فەرقەد بووم باسی رەمەزانی ئەکرد، لەو کاتەدا یەکێ لە هاوەڵەکانی پێغەمبەر ﷺ هاتە ژوورەوە بۆ لامان، عوقبە لێی ترساو بێ دەنگ بوو، کاتێ ئەو بێدەنگ بوو هاوەڵەکەی پێغەمبەر ﷺ باسەکەی بۆ تەواو کردین و فەرموی: گوێم لە پێغەمبەر ﷺ بوو دەربارەی ڕەمەزان ئەیفەرموو: (تُغلَقُ أبوَابُ النَّارِ، وَتُفتَحُ أبوَابُ الجَنَّةِ، وَتُصَفَّدُ فِيهِ الشَّيَاطِينُ. قَالَ: وَيُنَادِي فِيهِ مَلَكٌ: يَا بَاغِيَ الخَيرِ أبشِر، وَيَا بَاغِيَ الشَّرِّ أقصِر، حتى يَنقَضِيَ رَمَضَانُ) (رواه أحمد والنسائي وسنده جيد). واتە: کاتێ ڕەمەزان دێت دەرگاکانی دۆزەخ دائەخرێت و

([2]) کورتەی قسەی شێخ ئەلبانی ئەوەیە کە ئەم ریوایەتەیان (منقطع)ە، بەڵام (صحيح لغيره) یە، چونکە ئەو قسەی: کردنەوەی دەرگاکانی بەهەشت و داخستنی درگاکانی دۆزەخ و بەند کردنی شەیتانەکان سابت و صەحیحە و لە صەحیحەیندا هەیە لە حەدیسی ئەبو هورەیرەوە، و لە (الصحيحة) دا بە ژمارە (١٣٠٧) تەخریج کراو، و باقی حەدیسەکە لای ئیبنوماجە هەیە بەسەنەدێکی حەسەن وە مونزریش بە حەسەنی داناوە.

دەرگاكانی بەهەشت ئەكرێتەوە، شەیتانەكانیش دوور ئەخرێنەوە، ئەی فەرموو: فریشتەیەك بانگەواز ئەكات لەو مانگەدا: ئەی خێر خوازان مژدە بێ لێتان وە ئەی شەڕخوازان وازبهێنن، هەتا ئەو مانگە كۆتایی دێت.

٣- لە ئەبوهوڕەیڕەوە هاتووە كە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (والصَّلَوَاتُ الخَمسُ وَالجُمُعَةُ إلى الجُمُعَةِ وَرمَضَان إلى رَمَضَانَ مُكَفِّرَاتٌ لِمَا بَينَهُنَّ، إذَا اجتُنِبَتِ الكَبَائِرُ) (رواه مسلم). واتە: پێنج فەرزەی نوێژەكان و جومعە هەتا جومعە و ڕەمەزان هەتا ڕەمەزان لابەری ئەو گوناهانەن كە لە نێوانیاندا ئەكرێت، ئەگەر ئەو كەسە لە گوناهە گەورەكان خۆی بەدوور بگرێت.

٤- لە ئەبوسەعیدی خودری‌یەوە رضي الله عنه هاتووە كە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (مَن صَامَ رَمَضَانَ وَعَرَفَ حُدُودَهُ، وَتَحَفَّظَ مِمَّا كَانَ يَنبَغِي أن يُتَحَفَّظَ مِنهُ، كَفَّرَ مَا قَبلَهُ) (رواه أحمد والبيهقي بسندٍ جيد)[3]. واتە: هەركەس مانگی ڕەمەزان بەڕۆژوو بێت و سنوری مانگی ڕەمەزان بزانێ كە چی تێدا ئەكرێت و چی تێدا ڕەوا نی‌یەو خۆی بپارێزێ لەوانەی پێویستە خۆی لێ بپاریزرێت گوناهی پێش ئەومانگە ئەسڕێتەوە.

٥- لە ئەبوهوڕەیڕەوە هاتووە كە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (مَن صَامَ رَمَضَانَ إيمَاناً وَاحتِسَاباً غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنبِهِ) (رواه أحمد وأصحاب السنن)[4] واتە: هەركەس مانگی ڕەمەزان بەباوەڕەوەو لە ڕێی خوادا بەڕۆژوو بێت خوا لە گوناهەكانی لەوەپێشی ئەبورێت.

ترساندن لە نەگرتنی ڕۆژووی ڕەمەزان:

١- لە ئیبنوعەبباسەوە رضي الله عنه هاتووە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (عرى الإسلامِ وَقَواعِدُ الدِّينِ ثَلاثَةٌ، عَلَيهِنَّ أسِّسَ الإسلامُ، مَن تَركَ وَاحِدةً مِنهُنَّ فَهُوَ بِهَا كَافِرٌ حَلالُ الدَّمِ: شَهَادَةُ أن لا إلهَ إلا الله، وَالصَّلاةُ المَكتُوبَةُ، وَصَومُ رَمَضَانَ) (رواه أبويعلى والديلمي وصححه الذهبي)[5]. واتە: دەستە گیرەكانی ئیسلام و بنەماكانی ئایین سێ شتن، كە ئیسلام لەسەرئەوانە دامەزراوە، هەركەس واز لە یەكێكیان بهێنێت ئەوە كافرەو خوێنی ڕەوایە، ئەوانیش شایەتیدانی (لا إله إلا الله) و نوێژە فەرزەكان و ڕۆژووی ڕەمەزانە.

٢- لە ئەبوهوڕەیڕەوە هاتووە كە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (مَن أفطَرَ يَوماً مِن رَمَضَانَ، فِي غَيرِ رُخصَةٍ رَخَّصَهَا اللهُ لَهُ، لَم يَقضِ عَنهُ صِيَامُ الدَّهرِكُلِّهِ وَإن صَامَهُ) (رواه أبوداود وابن ماجه والترمذي). واتە: هەركەس ڕۆژێك ڕۆژووی ڕەمەزان بشكێنێت بێ ئەوەی ڕوخصەتێكی هەبێت لەو ڕوخصەتانەی خوا دایناوە، ئەگەر ئەو ساڵە هەموو بەڕۆژوو بێت جێی ئەو ڕۆژووەی بۆ ناگرێتەوە.

---

(3) شێخ ئەلبانی دەفەرموێت: وا ئەڵێت، بەڵام ئەم قسەیەش سەرنجی لەسەرە، چونكە لە سەنەدی ئەحمەدو بەیهەقیدا كەسێكی تێدایە كە لە ژمارەی مەجهولەكانە، و تەوسیق كردنی ئیبنوحیببان ئەو مەجهولی‌یەتە لانابات، لەبەر ئەوەی لەمەوبەر باسمان كرد كە ئیبنوحیببان مەجهول بە سیقە ئەزانێ.

وە دەفەرمووێت لە (الضعيفة) دا بە ژمارە (٥٠٨٣) هاتووە.

(4) دانەر زۆر دوور كەوتۆتەوە لە باسەكە، چونكە ئەم حەدیسە هەر بەم زاراوە لە صەحیحەیندا هەیە بە تەواوی وە لە (الإرواء) یشدا تەخریج كراوە بە ژمارە (٩٠٦) (تمام المنة).

(5) دانەر ئەم حەدیسەی لەباسی نوێژ نەكەردا هێناوە، و لەوێدا ڕوونم كردۆتەوە كە زەعیفە ئیتر پێویست ناكات دووبارەی بكەینەوە (تمام المنة).

بوخاری ووتویەتی: ئەڵێن: ئەبوهورەیرە ئەم حەدیسە بە مەرفوعی ئەگێڕێتەوە: (مَن أفطَرَ يوماً مِن رَمَضَانَ، مِن غَيرِ عُذرٍ وَلا مَرَضٍ لَم يَقضِهِ صَومُ الدَّهرِ، وإن صَامَهُ)[٦]. واتە: هەرکەس ڕۆژێکی ڕەمەزان بەبێ مەعزەرەت یا نەخۆشی بشکێنێت ڕۆژووی ساڵێك جێی ناگرێتەوە ئەگەر بەڕۆژووش بێت. وە ئیبنومەسعودیش هەر ئەوەی ئەووت.

ذەهەبی ووتویەتی: لای ئیمانداران وا سابتە کە هەرکەس بەبێ نەخۆشی ڕۆژووی مانگی ڕەمەزان نەگرێت لە زیناکارو عارەق خۆر خراپترە، هەتا گومان ئەبەن لە ئیسلامەتی‌یەکەیدا، وە هەروەها گومانی پێ ئەبەن زیندیق و دەرچوو لە ئیسلام بێ.

مانگی ڕەمەزان بە چی ثابت ئەبێت؟

هاتنی مانگی ڕەمەزان بە دیتنی هیلال ثابت ئەبێت، با تەنها کەسێکیش بیبینێت، بەڵام عادڵ بێت، یا بەتەواو بوونی ڕۆژەکانی مانگی شەعبان بە سی ڕۆژ.

١- لە ئیبنوعومەرەوە ڕەزای خوایان لێ بێ هاتووە فەرمویەتی: خەڵکی ئەگەڕان بۆ مانگ، منیش بە پێغەمبەرم ﷺ ڕاگەیاند ووتم: مانگم بینیوە، خۆی بەڕۆژوو بووە بە قسەکەی من و فەرمانی بە خەڵکەکەش کرد کە بەڕۆژوو بن. (ئەبوداودو حاکم و ئیبنوحیببان گێڕاویانەتەوەو ئەم دووانە بە صەحیحیان داناوە).

٢- لە ئەبوهورەیرەوە هاتووە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (صُومُوا لِرُؤيَتِهِ وَأفطِرُوا لِرُؤيَتِهِ، فَإن غُمَّ عَلَيكُم فَأكمِلُوا عِدَّةَ شَعبَانَ ثَلاثِينَ يَوماً) (رواه البخاري ومسلم). واتە: بە بینینی مانگ بەڕۆژوو بن و بە بینینی بیشکێنن، وە ئەگەر هەور بوو، مانگی شەعبان بکەنە سی ڕۆژی تەواو، ئەمجا بەڕۆژوو بن.

(ترمذي) ووتویەتی: بەشی زۆری زانایان لەسەر ئەوەن وئەڵێن: شایەتی پیاوێك وەرئەگیرێ بۆ بەڕۆژوو بوون. وە ئەمەش قسەی ئیبنوموبارەك و شافیعی و ئەحمەدە. وە نەوەوی ووتویەتی: ئەمەیان ڕاستترە.

بەڵام بینینی هیلالی مانگی شەووال، بەوە (ثابت) ئەبێت کە مانگی ڕەمەزان سی ڕۆژ تەواو بکات، وە شایەتی تەنها پیاوێك وەرناگیرێت، هەرچەندە ڕاستگۆ و دادپەروەریش بێت، بەڕای بەشی زۆری زانایان، وە بە مەرجیان داناوە کە دوو کەسی عادل شایەتی بدەن لەسەر بینینی. ئەبوثەور نەبێت کە هیلالی مانگی ڕەمەزان و شەووال لەوەدا لە یەك جیا ناکاتەوە، وە ووتویەتی: شایەتی پیاوێکی ڕاست وعادڵ وەرئەگیرێت بۆ هەر دووکیان.

([6]) شێخ ئەلبانی ئەفەرمووێت: ئەم حەدیسە زەعیفە، بوخاریش ئاماژەی بۆ ئەوە کردووە، هەروەها ئیبنوخوزەیمە لە صەحیحەکەیدا باسی کردووە(٣/٢٣٨) و مونذیری و بەغەوی و (قرطبي) و (ذهبي) و (دميري) کە موناوی لێوەیان ئەگێڕێتەوە، هەروەها (حافظ) ئیبنوحەجەریش بە زەعیفی داناوە و سێ عیللەتی باس کردووە: (إضطراب و جهالة و إنقطاع) جا سەیری (فتح الباري) بکە (١٦١٨/٤ بەڵام (حافظ) لەوەدا بەهەڵەدا چووە کە ووتویەتی: ئیبنوخوزەیمە بە صەحیحی داناوە.

لەدواییدا شێخ دەفەرمووێت: هەروها یەکێ لە براکانمان هەڵەیەکی گەورەی کردووە لە دانراوەکەیدا بەناوی (الأحاديث الصحيحة) کە هەڵی بژاردون لە (صحيح البخاري) وە ئەم حەدیسەی لەناو ئەوانا هێناوە، لەبەر ئەوەی نەیزانیوە کە ئەو حەدیسە لای بوخاری موعەللەقە، وە هەروەها نەیزانیوە کە ئەو حەدیسانەی بوخاری بە موعەللەقی هێناونی بەلای خۆشیەوە هەمویان صەحیح نین، تا بگات بە غەیری ئەو، وە ئەم حەدیسەش بوخاری بۆخۆی بە ئاماژە پێ کردن بە لاوازی داناوە، و من لە چاپی یەکەمی ئەو کتێبەدا سەرنجم بۆی ڕاکێشا، ئەویش بەڵێنی خێری پێدام، جا نازانم ئایا بۆی کراوە چاپی بکاتەوە و ئەو هەڵەیەی لابدات و بەڵێنەکەی بەرێتە سەر؟ چونکە من گومانی خێرم پێ ئەبرد.

ئیبنوڕوشد ووتویەتی: مەزهەبی ئەبوبەکری کوڕی منذر، مەزهەبی ئەبوثەورە، وە وا بزانم مەزهەبی زاهیرییەکانیشە.

ئەبوبەکری کوڕی منذر بەڵگەی بەوە هێناوەتەوە کە ئیجماع لەسەر ئەوە پێك هاتووە، کە بەڕۆژوو بوون و شکاندن بە قسەی تەنها کەسێك بکرێت، کەواتە پێویستە هەر بەو شێوەیەش بێت لە چوونە ناو مانگ و دەرچوون لە مانگ، چونکە هەردووکیان نیشانەن، کاتی بەڕۆژوو بوون و شکاندنی پێ جیا ئەکرێتەوە؛ وە شەوکانی ووتویەتی: ئەگەر لە دەلیلە صەحیحەکانا بەڵگەی ئەوە نەهاتبێت کە شایەتی دوو کەسیش ئیعتیباری پیێ بکرێت بۆ شکاندن، کەواتە ظاهرەن وا دەرئەکەوێ ئەوە بەس بێت، ئەویش بە قیاس لەسەر بەڕۆژوو بوون. وە هەروەها عیبادەت کردن بە قەبول کردنی خەبەری واحید، ئەوە ئەگەیەنێت کە لە هەموو جێیەکدا وەربگیردرێت، مەگەر جێگایەك کە بەڵگە هەبێت تایبەتی بکات، بە عیبادەت نەکردن بە خەبەری واحید، وەك شایەتی دان لەسەر ماڵ و سامان و ئەو جۆرە شتانە، کەواتە زاهیرەن ئەوە ڕاستە کە ئەبوثەور بۆی چووە.

ئیختیلافی مەطلەع:

جومهور بۆ ئەوە چوون: کە ئیختلافی مەطلەع ـ جیاوازی شوێنی هەڵهاتنی مانگ ـ ئیعتباری پیێ ناکرێت، بەڵکو هەر کاتێ خەڵکی هەر شار و وولاتێك مانگیان بینی لەسەر هەموو خەڵکی شار و وولاتەکانی تر پێویستە بەڕۆژوو بن، بەپیێی فەرمووودەکەی پێغەمبەر ﷺ کە فەرموویەتی: (صُومُوا لِرُؤيَتِهِ وَأَفطِرُوا لِرُؤيَتِهِ). واتە: بە بینینیی مانگ بەڕۆژووبن وە بە بینینی بیشکێنن.

وە ئەمە قسەیەکە ئەدرێت بە گوێی هەموو نەتەوەی ئیسلامدا، کە هەر کەس مانگی بینی لە شوێنێکدا ئەو بینینە بۆ هەمووانە.

وە ڕەئی عیکریمەو قاسمی کوڕی محمدو سالیم و ئیسحاق و قەولی صەحیح لای حەنەفییەکان و هەڵبژاردە لای شافیعییەکان ئەوەیە: هەر وولاتەو بەپیێی بینینی خۆیان کار بکەن، وە بینینی وولاتی تر بە سەر ئەماندا ناچەسپێت.

بەپیێی ئەوەی کوڕەیب گێڕاویەتەوە و فەرموویەتی: لە شام بووم، ڕۆژووی مانگی ڕەمەزان دەستی پیێ کرد، شەوی هەینی بوو مانگم بینی، پاشان هاتم بۆ مەدینە لە کۆتایی مانگدا، ئیبنوعەبباس لێی پرسیم لەبارەی هیلالەوە فەرمووی: ئێوەکەی لە شام مانگتان بینی؟ ووتم: شەوی هەینی بینیمان. ووتی: تۆ بە چاوی خۆت بینیت؟ ووتم: بەڵێ خەڵکیش بینیان و بەڕۆژوو بوون و موعاوییەش بەڕۆژوو بوو، ئیبنوعەبباس فەرمووی: بەڵام ئێمە شەوی شەممە بینیمان، هەر بەڕۆژووش ئەبین هەتا سی ڕۆژ تەواو ئەکەین، یا مانگ ئەبینینەوە. ووتم: ئەی بینینەکەی موعاوییە و بەڕۆژوو بوونەکەی بۆ تۆ بەس نییە؟ فەرمووی: نا، پێغەمبەر ﷺ بەو شێوەیە فەرمانی پیێ کردووین. (ئەحمەد و موسلیم و ترمذي گێڕاویانەتەوە).

(ترمذي) ووتویەتی: ئەم حەدیسە حەسەن و صەحیح و غەریبە، وە کردەوەی زانایان لەسەر ئەو حەدیسە ئەوەیە کە هەر شارە بینینی خۆی هەیە.

لە (فتح العلام) شەرحی (بلوغ المرام)دا هاتووە: نزیکترین شت لە ڕاستی‌یەوە ئەوەیە هەر شوێنە بەستراوە بە بینینی خۆیەوە، وە هەروەها ئەو شوێنانەش کە کەوتوونە سەر ئەو هێڵە، ئەمە شایەتەو لەگەڵ واقعیشدا دێتەوە[7].

کەسێك کە بە تەنها خۆی مانگ ببینێت:

زانایانی فقه لەسەر ئەوە ڕێك کەوتوون کە هەرکەس خۆی بە تەنها مانگی بینی لەسەری پێویستە بەڕۆژوو بێت[8].

(7) ئەمە قسەیەکی سەیرە چونکە ئەگەر ڕاستیش بێت کە ئەو قسەیە هەڵبژاردەیەو وا دەرئەکەوێت و لەگەڵ واقعیشدا دێتەوە، ئەوە لەگەڵ شەرعدا نایەتەوە، لەبەر ئەوەی ئەو هێڵ و شوێنانەی کە بە یەکەوەن چەند شتێکی نیسبین و سنووری ماددیان نی‌یە، تاوەکو خەڵك بتوانن دەری بخەن و وەستانی لەسەر بکەن.

وە من ـ سوێند بە خوا ـ نازانم چی وای لە دانەر کردووە کە ئەم ڕاو بۆچوونە شازە هەڵبژێرێت و پشت لە گشتیەتی کار کردن بە حەدیسە صەحیحەکە بکات، بە تایبەت کە ئەمە مەزهەبی جەماوەرە، هەروەکو بۆ خۆی باسی کردووە، وە زۆر کەس لە زانا لێکۆڵەرەوەکان هەر ئەو ڕایەیان هەڵبژاردووە، هەروەکو (شیخ الإسلام) ئیبنوتەیمی‌یە لە (فتاوی) دا (بەرگی ٢٥) وە هەروەها شەوکانی لە (نیل الأوطار) دا و (صدیق حسن خان) لە (الروضة الندیة ١/٢٢٤-٢٢٥) و جگە لەوانیش، وە هەر ئەمەش حەقە کە قسەی تر جگە لەو حەق نی‌یە، ئینجا حەدیسەکەی ئیبنوعەبباسیش بەرهەڵستی ئەم بۆچوونە ناکات، لەبەر چەند هۆیەك کە شەوکانی باسی کردووە ڕەحمەتی خوای لێ بێت، و بەهێزترین هۆ ئەوەیە کە بووترێت: حەدیسەکەی ئیبنوعەبباس لەبارەی کەسێکەوەیە کە کاری بە بینینی خەڵکی وڵاتەکەی خۆی کردبێت و بە قسەی ئەوان بەڕۆژوو بووبێت، لە دواییدا لە کاتی ڕەمەزاندا هەواڵی پێ بگات کە خەڵکی وڵاتێکی تر ڕۆژێك پێش ئەوان مانگیان دیوە، لەو حاڵەتەدا ئەو کەسە لەگەڵ خەڵکی ئەو وڵاتەی خۆیدا سی ڕۆژەکە تەواو ئەکات، یان مانگی خۆیان ببینن، جا بەم شێوەیە ئیشکال لائەچێت.

حەدیسەکەی ئەبو هورەیرە و کەسانی تر لەسەر گشتی‌یەتەکەی ئەمێنێتەوە، کە هەموو کەسێك ئەگرێتەوە کە هەواڵی مانگ بینینی پێ درابێت لە هەر شارو ناوچەیەك بێت، بێ ئەوەی کە ماوەیەك لە نێوانیاندا دیاری بکرێت، هەروەکو ئیبنوتەیمی‌یە لە (الفتاوی) دا ووتویەتی: (٢٥/١٠٧)، ئەو کارەش ئەمڕۆ زۆر ئاسانە هەروەکو زاندراوە، بەڵام کەمێك پەرۆشی و گرینگی پێدانی وڵاتە ئیسلامی‌یەکانی ئەوێت، تاوەکو بیکەن بە ڕاستی‌یەکی ڕووداو، ئەگەر خوای گەورە بیەوێت.

بەڵام تاوەکو وڵاتە ئیسلامی‌یەکان ئەو کارە ئەکەن من پێم وایە کە هەرکەسەو لەگەڵ خەڵکی وڵاتی خۆی بەڕۆژوو بێت، و بەش بەش نەبن، هەندێکیان لەگەڵ ئەو وڵاتەدا بەڕۆژوو بن و هەندەکەی تریان لەگەڵ وڵاتێکی تردا بەڕوژوو بن، جا ئەو دەوڵەتەی خۆی لەو ڕۆژەدا دووا کەوێت یا پێش کەوێت ئەو هەر جیاوازی بکات، چونکە ئەم کارە بازنەی دوو بەرەکایەتی و ناکۆکی لەنێوان یەك گەلدا زیاتر ئەکات، وەکو لە هەندێ لە وڵاتە عەرەبی‌یەکان ڕووی داوە لە چەند ساڵێکەوە، ئیتر خواش پەنامان بێت (تمام المنة).

(8) ئەم قسەیە بە گشتی ناووترێت بەڵکو شی کردنەوەیەکی هەیە کە شیخ الإسلام ئیبنوتەیمی‌یە لە (فتاوی ٢٥/١١٤) دا باسی کردووە کە ئەفەرمووێت:

ئەگەر بە تەنیا مانگی بینی بۆ بەڕۆژوو بوون یان بۆ شکاندن ئایا بۆی هەیە بەو بینینەی خۆی بەڕۆژوو بێت یان بەو بینینە بەڕۆژوو نەبێت؟ یان هەر لەگەڵ خەڵکدا بێت لە بەڕۆژوو بوون و بەڕۆژوو نەبووندا؟ سێ قسەی لەسەرە چونکە سێ ریوایەت لە ئەحمەدەوە هەیە:

لەپاشان باسی ئەو سێ ریوایەتەی کردووە.

جا ئەوەی گرینگ بێت بۆ ئێمە ئەوەیانە کە لەگەڵ حەدیسەکەدا یەك هاتۆتەوە ئەویش ئەوەیە کە ئەفەرمووێت:

بەڵام (عطاء) بەپێچەوانەی ئەوەیەو ئەڵێت: ئەبێ غەیری ئەویش لەگەڵ ئەودا مانگ ببینێت ئینجا ئەبێت بەڕۆژوو بێت.

بەڵام زانایان ئیختیلافیان هەیە لە بینینی هیلالی مانگی شەووال لە لایەن تەنها کەسێکەوە، وە ڕاستی ئەوەیە کە ئەبێت ئەو کەسە بەڕۆژوو نەبێت، وەك شافیعی وئەبوثەور ووتویانە. چونکە پێغەمبەر ﷺ ڕۆژووی پێویست کردووە بە بینینی مانگ، وە شکاندەکەشی هەر بە بینینی پێویست کردووە. وە ئەو کەسەش ئەو بینینەی بە یەقین بە دەست هێناوە، وە بینین شتێکە کە هەست بەشدارە تێیدا، ئیتر پێویست بە بەشداری کەسی تر ناکات.

پایەکانی ڕۆژوو:

ڕۆژوو دوو پایەی هەیە کە حەقیقەتی ڕۆژووی لێ پێك دێت:

١- خۆگرتنەوە لەو شتانەی ڕۆژوو ئەشکێنن لە طلوعی فەجرەوە هەتا خۆر ئاوا بوون، بەپێی فەرموودەکەی خوای گەورە کە فەرموویەتی: ﴿فَٱلۡـَٰٔنَ بَٰشِرُوهُنَّ وَٱبۡتَغُواْ مَا كَتَبَ ٱللَّهُ لَكُمۡۚ وَكُلُواْ وَٱشۡرَبُواْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ ٱلۡخَيۡطُ ٱلۡأَبۡيَضُ مِنَ ٱلۡخَيۡطِ ٱلۡأَسۡوَدِ مِنَ ٱلۡفَجۡرِۖ ثُمَّ أَتِمُّواْ ٱلصِّيَامَ إِلَى ٱلَّيۡلِۚ﴾ (البقرة/١٨٧). واتە: ئێستا بچنە لای خێزانەکانتان وە ئەوەی خوا بۆی نوسیون هەوڵی بۆ بدەن، وە بخۆن وبخۆنەوە هەتا ڕشتەی سپی فەجر. ڕۆشنایی ڕۆژ. لە ڕشتەی ڕەشی شەو. تاریکایی شەو. جیا ئەکەنەوە. بە هەڵهاتنی فەجری صادق. ، پاشان بەردەوام بن لە ڕۆژوەکەتاندا.

بەپێی ئەوەی بوخاری وموسلیم ئەگێڕنەوە لە عەدی کوڕی حاتەمەوە ووتویەتی: کاتێ ئایەتی ﴿حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ ٱلۡخَيۡطُ ٱلۡأَبۡيَضُ مِنَ ٱلۡخَيۡطِ ٱلۡأَسۡوَدِ﴾ هاتە خوارەوە پەتێکی ڕەش و پەتێکی سپیم هێناو خستمە ژێر سەرینەکەمەوەو شەو سەیرم ئەکرد هەر بۆم جیا نەئەکرایەوە، کاتێ بەیانی هات چووم بۆ لای پێغەمبەر ﷺ و ئەوەم بۆ گێرایەوە فەرمووی: (إِنَّمَا ذَلِكَ سَوَادُ اللَّيلِ وَبَيَاضُ النَّهَارِ). واتە: ئەوە مەبەستی تاریکی شەو و ڕووناکی ڕۆژە.

ڕای سێیەم ئەوەیە کە لەگەڵ خەڵکەکەدا بەڕۆژوو بێت و لەگەڵ ئەوانیشدا بیشکێنێت، ئەمەش زاهیرترین قسەیە لەبەر فەرموودەی پێغەمبەر ﷺ (صومكم يوم تصومون، وفطركم يوم تفطرون، وأضحاكم يوم تضحون) واتە: ڕۆژووی ئێوە ئەوکاتەیە کە کۆمەڵی موسڵمانان بەڕۆژوو ئەبن، وە جەژنی ڕەمەزانتان ئەوکاتە دروستە کە کۆمەڵی موسڵمانان جەژنیانە، وە جەژنی قوربانتان ئەوکاتە دروستە کە کۆمەڵی موسڵمانان جەژنیانە.

(ترمذي) ئەم حەدیسەی ریوایەت کردووە و ووتویەتی: حەسەن و غەریبە، وە ووتویەتی: هەندێك لە زانایان ئەم حەدیسەیان لێك داوەتەوە و ووتویانە، مانای ئەم بەڕۆژوو بوون و بەڕۆژوو نەبوونە ئەوەیە لەگەڵ کۆمەڵی موسڵمانان و زۆربەی خەڵکیدا بێت.

ئەم حەدیسەش لە (الصحيحة) دا تەخریج کراوە (٢٢٤) و لە (الإرواء ٩٠٥) لە چەند ڕێگایەکەوە لە ئەبو هورەیرەوە، جا هەرکەس پێی خۆش بێت با بۆیان بگەڕێتەوە.

لەپاشان ئیبنوتەیمیە ئەفەرمووێت (ل ١١٧):

بەڵام هەرکەس لە شوێنێك بوو کە جگە لەو کەسی تری لێ نەبوو، ئەگەر مانگی بینی بەڕۆژوو بێت، چونکە ئەو بە تەنیایە و کەسی لێ نی یە (تمام المنة).

٢-نیەت هێنان: بەپێی فەرموودەکەی خوای گەورە کە ئەفەرموویێت: ﴿وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ﴾ (البينه/٥). واتە: وە بەوان فەرمانێك نەدرابوو جگە لەوەی کە عیبادەتی خوا بکەن و دینیان خالص و پوختە بۆ ئەو بێت.

وە بەپێی فەرموودەکەی پێغەمبەر ﷺ کە ئەفەرموویێت: (إنَّمَا الإعمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإنَّمَا لِكُلِّ امرِئٍ مَا نوى). واتە: قەبووڵ بوونی کردەوەکان لە لای خوا تەنها بە نییەتە، وە هەرکەس چ نییەتێکی هێنابێ هەرئەوەی بۆ هەیە.

وە ئەبێت پێش فەجر ئەو نییەتە هاتبێت لە هەموو شەوێك لە شەوەکانی ڕەمەزاندا، بەپێی ئەوەی حەفصە خوای لێ ڕازی بێت ئەگێڕێتەوەو ئەفەرموویێت: پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (مَن لَم يُجمِعِ الصِّيَامَ قَبلَ الفَجرِ فَلا صِيَامَ لَهُ). (رواه أحمد وأصحاب السنن وصححه ابن خزيمه وابن حبان). واتە: هەرکەس پێش فەجر نیازی بەڕۆژوو بوونی نەبێت ڕۆژووەکەی دروست نیە.

وە ئەو نییەت هێنانە لە هەر بەشێکی شەودا بێت دروستە، وە مەرج نیە بە دەم بووترێت، چونکە نییەت کارێکی دڵی پەتیە، زمان و دەم هاوبەش نین تێیدا، چونکە حەقیقەتی نییەت مەبەستە بۆ کارێك کە فەرمانی خوای تێدا بە جێ بێت و لەبەر خوا بێت.

جا هەرکەس پارشێوی کرد بە مەبەستی ڕۆژووگرتن و خۆگرتنەوە لە خواردن و خواردنەوە بە مەبەستی خوا پەرەستی، ئەوە نییەتی هێناوە.

وە هەرکەسیش بیەوێت بە ڕۆژ هیچ نەخوات و هیچ نەخواتەوە لەبەر خوا با پارشێویشی نەکردبێت، ئەوە هەر نییەتی هێناوە.

زۆر لە زانایان ووتویانە: نییەتی ڕۆژووی سوننەت لەکاتی ڕۆژیشدا دروستە، ئەگەر کاتی ڕۆژ بوونەوە هیچی نەخواردبێت. عائیشە ڕەزای خوای لێ بێت فەرموویەتی: پێغەمبەر ﷺ ڕۆژێك هاتەوە ماڵ و فەرمووی: (هیچتان هەیە بیخۆم؟) ووتم: نا، فەرمووی: (دەی کەواتە من بەڕۆژووم). (موسلیم وئەبوداود گێڕاویانەتەوە).

بەڵام حەنەفیەکان ئەڵێن: مەرجە نییەت هێنانەکە پێش زەوال بێت . واتە: پێش نیوەڕۆ. ئەمەش مەشهورە لە دوو قەولەی شافیعی، وە ظاهیری دووقەولەی ئیبنومەسعودو ئەحمەد ئەوەیە: کە فەرقی نیە ئەو نییەتە چ لە پێش زەوال یا لە دوایدا بێت، دروستە.

ڕۆژووی ڕەمەزان لەسەر کێ پێویستە؟:

زانایان هەموو لەسەر ئەوە کۆن کە ڕۆژوو پێویستە لەسەر موسڵمانی خاوەن ئاوەزی باڵقی لەش ساغی (مقیم) نیشتەجێ، وە پێویستە ئەو موسڵمانە ئەگەر ئافرەت بوو پاك بێت لە حەیز و زەیستانی.

کەواتە بێ باوەڕ ڕۆژووی لەسەر نیە، وە هەروەها شێت و منداڵ و نەخۆش و موسافیر و ئافرەتی حەیزدار و زەیستان، وەهەروەها پیاوی پیر و ئافرەتی دووگیان و شیردەر.

هەندێ لەوانە بە هیچ جۆرێك ڕۆژویان لەسەر نییە، وەك بێباوەڕو شێت، وە هەندێكیان داوا لەسەرپەرشتیارەکەی ئەکرێت ڕۆژووی پێ بگرێت، وە هەندێکیان لەوانە پێویستە ئەو کاتە بەڕۆژوو نەبن و دوایی بیگرنەوە، وە هەندێکیان ڕێیان پێدراوە بەڕۆژوو نەبن و فیدیە بدەن. وە ئێستا هەریەك لەمانە بەجیا باس ئەکەین.

ڕۆژووی بێ باوەڕ و شێت:

ڕۆژوو خوا پەرەستیەکی ئیسلامییە، جا لەسەر غەیری موسڵمان پێویست نییە، وە شێت موکەللەف نییەو لەسەری نییە، چونکە ئاوەزی لێ سەندەراوەتەوە، کە ئاوەزە کە هۆی پێویست بوونی تەکلیفە لەسەری.

لە حەدیسی عەلی دا ﵁ هاتوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (رُفِعَ القَلَمُ عَن ثلاثةٍ: عَنِ المَجنُونِ حتى يُفِيقَ، وَعَنِ النَّائِمِ حتى يَستَيقِظَ، وَعَنِ الصَبِّي حتى يَحتَلِمَ) (رواه أحمد وأبوداود والترمذي). واتە: سێ کەس پێنووسیان (واجب) لەسەر هەڵگیراوە: شێت هەتا چاك ئەبێتەوە، و خەوتو هەتا لە خەو هەڵئەسێت، و منداڵ هەتا باڵق ئەبێت.

ڕۆژووی منداڵ:

منداڵ هەر چەندە ڕۆژووی لەسەر نییە، بەڵام پێویستە لەسەر (ولي) پەروەردەکەری کە فەرمانی ڕۆژووگرتنی پێ بکات، بۆ ئەوەی هەر لە منداڵییەوە ڕابێت لەسەر ڕۆژوو گرتن مادام بتوانێت ڕۆژوو بگرێت.

لە (رُبيِّع) ی کچی (معوذ)ەوە هاتووە ووتویەتی: پێغەمبەر ﷺ ـ بەیانی عاشورا ـ نێرراوی نارد بۆ گوندەکانی ئەنصار، پێی ڕاگەیاندن: (هەر کەس ڕۆژی کردۆتەوەو بەڕۆژوو بووە با ڕۆژووەکەی تەواو بکات، وە هەرکەس بەڕۆژوو نەبووە با ئەوەی لە ڕۆژ ماوە بەڕۆژوو بێت). جا ئەوە بوو ئێمە لەوکاتەوە تێیدا بەڕۆژوو بووین و فەرمانمان بە منداڵەکانیشمان ئەکرد کە بەڕۆژوو بن، وە ئەچووین بۆ مزگەوت و بە مووخوری یاری منداڵانمان دروست ئەکرد بۆیان، جا ئەگەر یەکێکیان لە برسان بگریایە ئەو یارییەمان ئەدا بەدەستی هەتا ئێوارە ئەهات و ڕۆژوومان ئەشکاند. (بوخاری و موسلیم گێڕاویانەتەوە).

ئەوانەی ڕێیان پێدراوە بەڕۆژوو نەبن و فدیەیان لەسەر واجبە؟

پیاوی زۆر پیر و ژنی زۆر پیر و نەخۆشێك هیوای چاك بوونەوەی لێ نەکرێ و ئەوانەی کاری زۆرگران ئەکەن و لەو کارە بەولاوە نەبێت بیکەن، و بێ ئەو کارە نەژین، ئەمانە هەمویان بۆیان هەیە بەڕۆژوو نەبن، ئەگەر ڕۆژوو گرتنەکە پەرێشانیان بکاو زۆرگران بێ لەسەریان لە هەموو وەرزەکانی ساڵدا، وە ئەبێ هەموو ڕۆژێك خواردنی هەژارێك بدەن لە بریتی ڕۆژووەکەیان. وە زانایان ئەوەیان داناوە بە صاعێك یا نیو صاع یا مشتێك، وە لە ئەندازەکەیدا خیلاف هەیە لە نێوان زانایاندا. وە لە سوننەتدا بەڵگەیەك نەهاتووە کە ئەو ئەندازەیەی پێ دیاری بکرێ.

ئیبنوعەبباس فەرمویەتی: پیاوێکی زۆر پیر بۆی هەیە بەڕۆژوو نەبێت، وە لە بریتی ڕۆژووەکەی هەموو ڕۆژێك هەژارێك تێر بکات و ڕۆژووەکەی نەگرێتەوە. (رواه الدارقطني والحاكم وصححاه).

بوخاری لە (عطاء)ەوە ئەگێڕێتەوە کە گوێی لە ئیبنوعەبباس بووە ﵁ ئەم ئایەتەی ئەخوێندەوە: ﴿وَعَلَى ٱلَّذِينَ يُطِيقُونَهُۥ فِدۡيَةٞ طَعَامُ مِسۡكِينٖۖ﴾ (البقرة/١٨٤). واتە: وە لەسەر ئەوانەی کە توانای ڕۆژووگرتنیان هەیە فدیەی هەر

ڕۆژێك، خواردن پێدانی مسکینێکە. وە ئەی فەرموو: ئەم ئایەتە مەنسوخ نی‌یە، بۆ پیاوی پیر و پیرەژن کە ناتوانن بەڕۆژوو بن، بۆیان هەیە لەجیاتی هەر ڕۆژێك هەژارێك تێر بکەن و بەڕۆژوو نەبن.

وە هەروەها نەخۆشێك کە هیوای چاك بوونەوەی لێ نەکرێت، و ئەگەر بەڕۆژوو بێت پەرێشان بێت، وەك پیاوی پیر وایە و جیاوازیان نی‌یە لەوەدا، وە هەروەها ئەو کرێکارانەی کاری زۆر گران ئەنجام ئەدەن.

شێخ محمد عبده ووتویەتی: مەبەست لە ﴿يُطِيقُونَهُۥ﴾ کە لە ئایەتەکەدا هاتووە پیاوی پیر وزەعیفە، وە ئەو نەخۆشانەن کە نەخۆشی‌یەکەیان درێژ خایەنن، وەهەروەها ئەو کرێکارانەی خوا بژێوی خستونە سەر ئەنجامدانی کاری گران، وەك دەر هێنانی خەڵوزی بەرد لە کانەبەردەکان.

وە ئەو تاوان بارانەی کە حوکمی بەندی هەمیشەیی لەگەڵ کاری گران دراوە بە سەریانا لەمانەن، کاتێ ڕۆژوو بەڕاستی لەسەریان گران بێت، وبشتوانن فدیە بدەن.

وە ژنی دووگیان و شیردەر ئەگەر ترسیان لە خۆیان هەبێت یا لە منداڵەکەیان بۆیان هەیە بەڕۆژوو نەبن و فدیە بدەن، وە گرتنەوەکەی ئەو ڕۆژوەشیان لەسەر نی‌یە. (بە ڕای ئیبنوعمر و ئیبنوعەبباس).

ئەبوداود لە عیکریمەوە ئەگێڕێتەوە ووتویەتی: ئیبنوعەبباس لەبارەی: ﴿وَعَلَى ٱلَّذِينَ يُطِيقُونَهُۥ فِدۡيَةٌ﴾ (البقرة/١٨٢). ئەی فەرموو: خوای گەورە مەبەستی لە وانە پیری پەك کەوتە و پیرە ژنانن، ئەم دووانە ئەتوانن بەڕۆژوو بن، جا بۆیان هەیە بەڕۆژوو نەبن ولە جیاتی هەر ڕۆژێك هەژارێك تێر بکەن، وە ئافرەتی دووگیان و ژنی شیردەر ئەگەر ترسیان هەبوو لە منداڵەکەیان بۆیان هەیە بەڕۆژوو نەبن و لە بریتی هەر ڕۆژێك هەژارێك تێر بکەن. (بەززار گێڕاویەتەوە).

وە لە کۆتاییدا ئەوەی زیاد کردووە: ئیبنوعەبباس بە دایکی کوڕێکی خۆی کە -ئەو دایکە- دووگیان بوو ئەفەرموو: تۆ لەو کەسانەی توانای گرتنی ڕۆژوویان نی‌یە، فدیە بدە و ڕۆژووەکەشت مەگرەوە. (دارقطني ئیسنادەکەی بە صەحیح داناوە).

لە نافیعەوە هاتووە کە ئیبنوعومەر ڕەزای خوایان لێ بێت پرسیاری لێ‌کرا لەبارەی ژنێکی دووگیان ئەگەر ترسی منداڵەکەی هەبێت چی بکات؟ فەرمووی: بەڕۆژوو نەبێت و لە جیاتی هەر ڕۆژێك هەژارێك تێر بکات بە موددێك گەنم. (مالیك و بەیهەقی گێڕاویانەتەوە).

وە لە حەدیسدا هاتووە: (إنَّ اللهَ وَضَعَ عَنِ المُسَافِرِ الصَّومَ وَشَطَرَ الصَّلاةِ وَعَنِ الحبلى وَالمُرضِعِ الصَّومَ). واتە: خوا ڕۆژوو نیوەی نوێژی لەسەر موسافیر لابردووە، وە لەسەر ژنی دووگیان و شیردەر تەنها ڕۆژووی لابردووە.

وە لای حەنەفی‌یەکان و ئەبوعوبەیدو ئەبوثەور: ژنی دووگیان و شیردەر بەڕۆژوو نەبن و تەنها گێڕانەوەیان لەسەرە بێ فدیە.

وە لای ئەحمەد و شافیعی: ئەگەر تەنها ترسیان لە منداڵەکەیان هەبوو، وە بەڕۆژوو نەبوون ئەبێ هەم بیگرنەوە و هەم فدیە بدەن. بەڵام ئەگەر تەنها ترسیان لە خۆیان هەبوو، یا ترسیان هەم لە خۆیان و هەم لە منداڵەکەیان هەبوو، ئەوە هەر گێڕانەوەیان لەسەرە وهیچی تر.

ئەوکەسەی ڕێی پێ دراوە بەڕۆژوو نەبێت و گێڕانەوەی لەسەرە:

کەسێك نەخۆش بێت و ئومێدی چاك بوونەوەی هەبێت، یان موسافیر بێت دروستە بەڕۆژوو نەبێت، بەڵام پێویستە لەسەری بیگرێتەوە.

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ (البقرة/١٨٤). واتە: هەرکەس لە ئێوە نەخۆش بوو یا موسافیر بوو ڕۆژووەکەی بشکێنێت و لە چەند ڕۆژێکی تردا بیانگرێتەوە.

ئەحمەدو ئەبوداودو بەیهەقی بە سەنەدێکی صەحیح ئەگێڕنەوە لە موعاذەوە کە فەرمویەتی: خوای گەورە ڕۆژووی لەسەر پێغەمبەر ﷺ فەرز کرد و ئەم ئایەتەی نارده خوارەوە: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ﴾ (البقرة/١٨٣). واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە ڕۆژووتان لەسەر واجب بووە وەك چۆن لەسەر ئەوانەی پێش ئێوە واجب بووە. هەتا ئەگاتە ﴿وَعَلَى ٱلَّذِينَ يُطِيقُونَهُۥ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ﴾ (البقرة/١٨٤). واتە: وە ئەوانەی بۆیان ئەگیرێت با فدیە بدەن کە بۆ هەر ڕۆژووێك خواردنی مسکینێك بدەن.

جا ئەوە بوو هەرکەس ئارەزوی لێ بوایە بەڕۆژوو ئەبوو، وە هەرکەس ئارەزووی بووایە بۆ هەر ڕۆژووێك مسکینێکی نان ئەدا، وە بۆی دروست بوو بەڕۆژوو نەبێت، پاشان خوای گەورە ئەم ئایەتەی تری نارده خوارەوە: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِىٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلْقُرْءَانُ﴾ (البقرة/١٨٥). واتە: مانگی ڕەمەزان ئەو مانگەیە قورئانی تێدا هاتۆتە خوارەوە. هەتا: ﴿فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ ٱلشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾. واتە: هەرکەس لە ئێوە لە مانگی ڕەمەزاندا حازر بوو، وە لە سەفەردا نەبوو، با بەڕۆژوو بێت.

جا بەم فەرمایشتە بە ڕۆژوو بوونی ثابت کرد لەسەر (مقیم) نیشتەجێی لەش ساغ، وە ڕێ درا بە نەخۆش و موسافیر کە بەڕۆژوو نەبن لەوکاتەدا، وە خواردن پێ دانیشی بە مسکین (ثابت) کرد بۆ پیری پەك کەوتە کە ناتوانێ بەڕۆژوو بێت.

وە ئەو نەخۆشی‌یەی بەڕۆژوو نەبوون ڕەوا ئەکات، ئەو نەخۆشی‌یە گرانەیە کە بەڕۆژوو گرتن زیاتر بێت، یا ترسی دوا کەوتنی چاك بوونەوەی لێ بکرێت.

لە (المغني)دا هاتووە ئەڵێت: لە هەندێ سەلەفەوە ئەگێڕنەوە ووتویانە: بە هەموو نەخۆشی‌یەك ڕۆژوو شکاندن ڕوا ئەبێت، هەتا بە دان ئێشە وئازاری پەنجەش بەپێی گشتێتی ئایەتەکە، وە لەبەر ئەوەی موسافیر بۆی ڕەوایە بەڕۆژوو نەبێت، هەرچەندە توانای گرتنیشی هەبێت، کەواتە نەخۆشیش هەر بۆی هەیە. ئەمەش مەزهەبی بوخاری و (عطاء) و ئەهلی (ظاهر)ە.

وە ئەو ئینسانە ساغەی کە ترسی ئەوەی هەبێت ئەگەر بەڕۆژوو بوو نەخۆش بکەوێت، با بەڕۆژوو نەبێت وەك نەخۆش.

هەروەها کەسێك تینوێتی و برسێتی پەرێشانی بکات بە شێوەیەك ترسی گیان لە دەست دانی هەبێت، ئەبێ ڕۆژووەکەی بشکێنێت با لەش ساغ و نیشتەجێش بێت، وە ئەبێت لە دواییدا بیگرێتەوە. خوای گەورە ئەفەرموێت: ﴿وَلَا تَقۡتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُمۡ رَحِيمٗا﴾ (النساء/٢٩). واتە: . یەکتری و . خۆتان مەکوژن بەڕاستی خوا دەرحەق بە ئێوە بە بەزەیییە.

هەروەها ئەفەرمووێت: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيۡكُمۡ فِي ٱلدِّينِ مِنۡ حَرَجٖۚ﴾ (الحج/٧٨). واتە: خوا لە ئایین دا لەسەرتان باری گرانی دانەناوە.

وە ئەگەر نەخۆش خۆی بۆ ڕاگیرا و بەڕۆژوو بوو ڕۆژووەکەی دروستە، ئەوەندەی هەیە کەڕاهەتی هەیە، چونکە پشتی کردۆتە ئەو ڕوخسەتەی کە خوا پێی داوەو پێی خۆشە، وە لەوانەیە بەو ڕۆژوو گرتنە زیانی پێ بگات. هەر بۆیە هاوەڵەکانی پێغەمبەر ﷺ هەندێکیان لەسەردەمی پێغەمبەر ﷺ دا بەڕۆژوو ئەبوون، وە هەندێکیان لەکاتی نەخۆشیدا بەڕۆژوو نەئەبوون، وە لەوەدا شوێن فتوای پێغەمبەر ﷺ ئەکەوتن.

حەمزەی ئەسلەمی لە پێغەمبەری ﷺ پرسی: ئەی نێرراوی خوا من لە خۆم ڕائەبینم بەڕۆژوو بم و توانام هەیە، ئایا ئەگەر بەڕۆژوو بم تاوانبار ئەبم؟ ئەویش فەرمووی: (هِيَ رُخصَةٌ مِنَ اللهِ تعالى، فَمَن أخَذَ بِهَا، فَحَسَنٌ، وَمَن أحَبَّ أن يَصُومَ فَلا جُنَاحَ عَلَيهِ) (رواه مسلم). واتە: ئەوە ڕوخصەتێکە لە خواوە، هەرکەس وەری بگرێ چاکە، وە ئەگەر کەسێك حەز بکات هەر بەڕۆژوو بێت تاوانبار نابێت.

لە ئەبوسەعیدی خودرییەوە ﷺ هاتووە فەرمویەتی: لەگەڵ پێغەمبەردا ﷺ بۆ سەفەر چووین بۆ مەککە، وە ئێمە بەڕۆژوو بووین، لە شوێنێکدا لامان دا، پێغەمبەر ﷺ فەرموی: (إنَّكُم قَد دَنَوتُم مِن عَدُوِّكُم، وَالفِطرُ أقوى لَكُم). واتە: وا لە دوژمنتان نزیك ئەبنەوە، ئەگەر بەڕۆژوو نەبن بەهێزترو بەتواناتر ئەبن.

جا ئەمە ڕوخصەتێك بوو کە پێی داین، هەمان بوو ئەی شکاند، وە هەمان بوو نەیئەشکاند. پاشان لە شوێنێکی تردا لاماندا فەرمووی: (إنَّكُم مُصبِحُوا عَدُوِّكُم، وَالفِطرُ أقوى لَكُم، فَأفطِرُوا). واتە: ئێوە بەیانی ئەگەن بە دوژمنەکەتان ئەگەر بەڕۆژوو نەبن بە هێزترو بەتواناتر ئەبن، لەبەر ئەوە بەڕۆژوو مەبن.

ئەڵێن ئەمەیان فەرمان بوو، ئێمەش بەڕۆژوو نەبووین. پاشان لە گەڵ پێغەمبەر ﷺ ئەچووین بۆ سەفەر، بەڕۆژوش ئەبووین. (ئەحمەدو موسلیم و ئەبوداود گێڕاویانەتەوە).

وە هەر لە ئەبوسەعیدی خودرییەوە ﷺ هاتووە کە فەرمویەتی: ڕەمەزان بووە لەگەڵ پێغەمبەر ﷺ دا غەزامان کردووە، هەمان بووە بەڕۆژوو بووە، وە هەمان بووە بەڕۆژوو نەبووە، نە ئەوانەی بەڕۆژوو بوون لۆمەی ئەوانەیان ئەکرد کە بەڕۆژوو نین، وە نە ئەوانەش بەڕۆژوو نەبوون لۆمەیْ ئەوانیان ئەکرد کە بەڕۆژوون، پاشان ڕایان وابوو هەرکەس توانای بەڕۆژوو بوونی هەبێت بەڕۆژوو بێت چاکی کردووە، وە هەرکەس توانای نەبێت و بەڕۆژوو نەبێت هەر چاکی کردووە. (ئەحمەد و موسلیم گێڕاویانەتەوە).

بەڵام زانایان ئیختیلافیان هەیە لەسەر ئەوەی کە کامیان چاکترە:

ئەبوحەنیفە و شافیعی و مالیك ڕایان وایە بەڕۆژوو بێت چاکترە، بۆ ئەو کەسەی توانای گرتنی هەبێ، وە نە گرتنی چاکترە بۆ کەسێك توانای ڕۆژوو گرتنی نەبێت.

وە ئەحمەد ئەڵێت: بەڕۆژوو نەبوون بۆ هەر دوو لا چاکترە.

وە عومەری کوڕی عبدالعزیز ووتویەتی: ئاسان ترینیان چاکترینیانە، جا هەرکەس گرتنەکەی ئەو کاتە لا ئاسان بێت و لەدواییدا گێڕانەوەی لا گران بێت، ئەوە بەڕۆژوو بوونی چاکترە.

وە شەوکانی لەم باسە ئەکۆڵێتەوەو ئەڵێت: ئەگەر کەسێك ڕۆژوو گرتنی لەسەر گران بێت و زیانی پێ بگات، وە هەروەها کەسێك ڕوخصەتەکەی وەرنەگرت و پشتی کرد، ئەوە نەگرتن چاکترە بۆیان، وە هەروەها کەسێك لە ڕیاو بە خۆ نازینی خۆی بترسێت –ئەگەر لە سەفەردا بەڕۆژوو بێت– ئەوە نەگرتنی چاکترە، وە ئەگەر بەڕۆژوو بوونی لەوانە بە دوور بێت کە باسم کرد ئەوە بەڕۆژوو بوونی چاکترە، وە ئەگەر کەسێك موسافیر بوو، شەو نێتی هێنا و بەڕۆژوو بێت و بەڕۆژوو بوو، دروستە لەو ڕۆژەدا ڕۆژووەکەی بشکێنێت، چونکی لە جابیری کوڕی عبداللە وە ﵁ هاتووە فەرمویەتی: ساڵی فەتحی مەککە پێغەمبەر ﷺ بەرەو مەککە ئەڕۆیشت و بەڕۆژوو بوو، هەتا گەیشتە (كراع الغميم) – دۆڵێکە لە پێش عەسەفانەوەیە– خەڵکەکەش بەڕۆژوو بوون لەگەڵیا، پێیان ووت: خەڵك پەرێشانن و چاو لە تۆ ئەکەن و بەڕۆژوو ئەبن، پێغەمبەریش ﷺ داوای پەرداخێك ئاوی کردو خواردیەوە، کاتیش دوای عەصر بوو، خەڵکەکە سەیریان ئەکرد، ئیتر هەندێکیان شکاندیان و هەندێکیان نەیان شکاند، وە پێی گەیشتەوە کە هەندێ کەس هەر نەیان شکاندووە، فەرموی: (أولَئِكَ العُصَاةُ) واتە: ئەوانە سەرپێچیان کردووە. (رواه مسلم والنسائي والترمذي وصححه).

وە ئەگەر کەسێك نیەتی ڕۆژووی هێناو –موقیم بوو– پاشان سەفەری کرد لەو ڕۆژەدا، جمهوری زانایان ئەڵێن: دروست نیە ڕۆژووەکەی بشکێنێت، بەڵام ئەحمەدو ئیسحاق ڕێیان داوە بە شکاندنی، بەپێی ئەوەی (ترمذي) ئەگێڕێتەوەو بە حەسەنی داناوە کە موحەممەدی کوڕی کەعب ووتویەتی: لە ڕەمەزاندا چووم بۆلای ئەنەسی کوڕی مالیك، ئەی وویست بچێتە سەفەر، وڵاغەکەی بۆ ئامادە کرابوو، جلی سەفەری لەبەر کردبوو جا، داوای خواردنی کردو خواردی، منیش ووتم: ئایا ئەوە سوننەتە؟ ووتی: سوننەتە، پاشان سووار بوو[9].

(9) ئەم حەدیسە لە سەنەدەکەیدا عوبەیدی کوڕی جەعفەر هەیە کە زەعیفە (دانەر).

وه له عوبەیدی کوڕی جوبەیرەوە هاتووە ووتویەتی: ڕەمەزان بوو لە گەڵ ئەبوبەصرەی غیفاریدا لە (فسطاط) – میصری کۆنە– سوواری کەشتی بووین، دەستی کرد بەڕۆیشتن و خواردنەکەی هێنایە پێشەوە، پاشان ووتی: نزیك بەرەوە، ووتم: هێشتا لەناو ماڵەکانداین!! ئەبوبەصرە ووتی: ئایا پشت لە سوننەتی پێغەمبەر ﷺ ئەکەیت؟ (ئەحمەد و ئەبوداود گێڕاویانەتەوە و پیاوەکانی ثیقەن)[10].

شەوکانی ووتویەتی: هەر دوو حەدیسەکە ئەبنە بەڵگەی ئەوەی کە موسافیر بۆی هەیە ڕۆژوو بشکێنێت پێش دەرچوونی لەو شوێنەی کە سەفەرەکەی لێوە ئەکات .

وە ووتویەتی: (ابن العربي) ئەڵێت: حەدیسەکەی ئەنەس صەحیحەو ئەوە پێویست ئەکات کە ڕۆژوو شکاندن لەکاتی خۆ ئامادە کردن بۆ سەفەر دروست بێت، جا شەوکانی ئەڵێت: حەق ئەمەیانە.

وە ئەو سەفەرەی ڕەوا کەری ڕۆژوو شکاندنە، ئەو سەفەرەیە کە نوێژی پێ کورت ئەکرێتەوە، وە ئەو ماوەیەی کە دروستە بۆ سەفەرکەر تێیدا بە ڕۆژوو نەبێت، ئەوماوەیە کە دروستە نوێژی تێدا کورت بکرێتەوە، وە ئەمانە لە پێشەوە لە باسی کورت کردنەوەی نوێژدا باس کراوەو لە باسی مەزهەبی زانایان و تەحقیقەکەی ئیبنوقەییم لەوبارەیەوە.

ئەحمەدو ئەبوداودو بەیهەقی و طەحاوی ئەگێڕنەوە لە مەنصوری کەلبی‌یەوە کە ووتویەتی: دیحیەی کوڕی خەلیفە لە دێیەکی دیمشق بەرەو شوێنێکی تر ڕۆیشت لە ڕەمەزاندا ئەوەندەی نێوان عوقبەو (فوسطاط) ئەبوو، خۆی ڕۆژووەکەی شکاند و کۆمەڵێکیش لەگەڵیا شکاندیان. بەڵام هەندێکیان شکاندنی ڕۆژووەکانیان پێ ناخۆش بوو، کاتێ گەڕایەوە بۆ دێکەی خۆی ووتی: سوێند بە خوا ئەمڕۆ شتێکم بینی هەرگیز بە بیرما نەئەهات شتی واببینم، کە کۆمەڵێك ڕەغبەتیان لە سوننەتی پێغەمبەر ﷺ و هاوەڵەکانی نەبێت، مەبەستی ئەو کۆمەڵە بوو کە ڕۆژووەکانیان نەشکاند. پاشان ووتی: خوایە گیانم بەرەوە بۆ لای خۆت. وە هەموو گێڕەرەوەکانی ئەم حەدیسە ثیقەن، جگە لە مەنصوری کەلبی کە عەجلی ئەویشی بە ثیقە داناوە[11].

---

(10) دانەر بەو شێوەیە ئەڵێت و چاو لە شەوکانی ئەکات، بەڵام دوو سەرنجی لەسەرە لە دوو ڕووەوە:

یەکەم: عوبەیدی کوڕی جوبەیر مەجهولە، بەڵام ئەگەر کوڕی حونەین بێت ئەوە سیقەیە.

دووەم: کولەیبی کوڕی (ذهل) لێوەی ئەگێڕێتەوە، ئیبنوخوزەیمە لەبارەیەوە ئەڵێت: عەدالەتم لێوە نەزانیوە، وە هەروەها (حافظ) یش لە (التقریب) دا ئەڵێت: (لین الحدیث)ە، بەڵام حەدیسەکەی دوای ئەمە شایەتی بۆ ئەدات، هەروەها حەدیسێکی تر لە ئەنەسەوە و سەنەدەکەشی، صەحیحە هەروەك لە نامیلکەکەمدا (حدیث إفطار الصائم قبل سفره بعد الحج) باسم کردووە، و لێی کۆڵاوەمەتەوە، کە چاپیش بووە (تمام المنة).

(11) کورتەی قسەی شێخ ئەلبانی ئەوەهیە: تەوسیق کردنەکەی عەجلی ئیعتیباری نییە، چونکە وەك تەوسیق کردنی ئیبنوحیببان وایە کە کەمتەرخەمە لە تەوسیق کردندا، هەر لەبەر ئەوە (خطابي) بە لاوازی داناوە لە (معالم) دا، بەڵام ئەو حەدیسەی پێش ئەم بەهێزی ئەکات، هەروەها حەدیسەکەی ئەنەس کە کەمێك لەمەوبەر ئاماژەم بۆ کرد (تمام المنة).

ئەو کەسەی پێویستە بەڕۆژوو نەبێت و گرتنەوەشی لەسەرە:

زانایان هەموو لەسەر ئەوەن کە پێویستە ژنی بێ نوێژو زەیستان بەڕۆژوو نەبن، وە ڕۆژوو گرتنیان لەسەر حەرامە، وە ئەگەر بەڕۆژوو بوون ڕۆژووەکەیان دروست نییە و پوچەڵە، وە لەسەریانە ئەو ڕۆژووانە بگرنەوە کە تێیدا بێنوێژ یا زەیستان بوون.

بوخاری و موسلیم لە عائیشەوە ئەگێڕنەوە فەرمویەتی: ئێمە لەسەردەمی پێغەمبەردا ﷺ کاتێ بێنوێژ ئەبووین فەرمانمان پێ ئەکرا ئەو ڕۆژانە بگرینەوە کە تێیدا بێنوێژ ئەبووین، بەڵام فەرمانمان پێ نەئەکرا نوێژەکانمان بگێڕینەوە.

==================

سایتی بەهەشت

www.ba8.org

2009 – 1430

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ